

UOT:78

**FORTEPIANO SİNFİNDƏ REPERTUAR SEÇİMİNƏ DAİR
MÜASİR TƏLƏBLƏR***Quliyeva Ülviyyə Elburus qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**ulviyye.quliyeva85@rambler.ru*

Xülasə: *Fortepiano pedaqogikasının aktual problemlərindən olan repertuar seçimi pedaqoqları, musiqiçiləri daim düşündürən vacib məsələlərdəndir. Savadlı şəkildə seçilmiş repertuar pianoçunun musiqi zövqünü və estetik təsəvvürlərini düzgün formalaşdırır, onun ifaçılıq bacarıqlarını və qabiliyyətlərini səmərəli inkişaf etdirir.*

Təqdim olunmuş məqalədə fortepiano sinfində repertuar seçiminin əsas müddəaları, onun seçiminə dair verilən müasir tələblər, o cümlədən, görkəmli pianoçu-pedaqoqların araşdırılan məsələ ilə bağlı mülahizələri işıqlandırılmışdır.

Açar sözləri: fortepiano, musiqi, milli fortepiano məktəbi tədris repertuarı

Ключевые слова: фортепиано, музыка, национальная фортепианная школа, учебный репертуар

Key words: piano, music, national piano school, educational repertoire

Repertuar seçimi problemi fortepiano pedaqogikasının ən aktual problemlərindəndir. Təhsilalanın uğurlu inkişafı əksər hallarda repertuar seçimindən asılıdır. Repertuar seçiminin tələblərinə bir sıra tədris vəsaitləri, metodiki tövsiyələr və elmi-nəzəri əsərlər həsr edilmişdir. Qeyd edək ki, musiqidə repertuar (*fransızca repertoire, latınca repertorium-siyahı*) sözü geniş mənada ifa edilən əsərlər siyahısı deməkdir, adətən konkret bir artistin konsertdə ifa etdiyi musiqi əsərləri (konsert repertuarı) və yaxud tədris üçün əsərlərin (tədris-pedaqoji repertuar) müəyyən seçimidir.

Repertuar seçimi musiqiçilərin pedaqoji fəaliyyətinin ən vacib məsələlərindəndir. Onun əsasında ifaçının musiqi zövqü və estetik təsəvvürləri formalaşır, pianoçu bacarıqları və qabiliyyətləri inkişaf edirlər. Gənc musiqiçilərin səhnədəki uğurlu çıxışı əsasən savadlı şəkildə seçilmiş əsərlərdən, yəni, pedaqoqların öz fəaliyyətinə peşəkar yanaşmasından asılıdır. Hər bir tələbə üçün ən səmərəli inkişaf yolunun müəyyən edilməsində repertuarın düzgün seçimi olduqca vacibdir.

Repertuar tərtibatı zamanı musiqinin şəxsiyyətə olan mənəvi-tərbiyəvi təsirini də nəzərə almaq mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Professor S.Qurbanəliyeva öz “Şəxsiyyət və musiqi” adlı kitabında buna dair fikirlər irəli sürür: “*Şagirdlər ideyaca sönük, bayağı musiqidən qorunmalıdırlar. Onlar elə musiqi əsərləri ilə tanış edilməlidirlər ki, yüksək bədii zövq və nəcib insani sifətlər aşılamağa qadir olsun*” [1, s. 129].

Repertuar tərtib edilərkən pedaqoqlar fortepiano üzrə təhsilin bir sıra spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdırlar. Məlumdur ki, fortepiano ifaçılığı üzrə təhsil alan şagird və ya tələbələrin tədris prosesi təhsil illəri ərzində onların inkişafını planlaşdıran fərdi plan əsasında həyata keçirilir. Bu plan tərtib olunarkən musiqi təlimi prinsiplərinə (müvafiqlik, ardıcılıq və s.) riayət olunmalıdır. Hər bir tələbənin proqramına üslub və janr xüsusiyyətlərinə görə fərqli əsərlər daxil edilməsi məqsədəuyğundur. Tələbənin bütün gücünün gərginləşməsinə tələb edən çətin əsərlər ilə yanaşı, tədris planına onun üçün asan və tez öyrənilən əsərlər də daxil edilir.

Repertuar seçərkən, pedaqoq məqsəd və vəzifələrini dəqiq müəyyən etməli, hər bir əsərin nə üçün seçilməsini bilməlidir. Musiqi fəaliyyətinin növü (tədris prosesi, konsert, festival, yaxud müsabiqə) repertuar seçimini müəyyən edir.

Musiqi materialının seçimində musiqiçinin formalaşmasına güclü təsir göstərən onun ideya-emosional məzmunu əsas meyar hesab edilir. Bununla əlaqədar tədqiqatlarda musiqi repertuarının seçimində aşağıdakı meyar və prinsiplər xüsusilə vurğulanır:

1) bədiilik və maraq, pedaqoji məqsədyönlülük və tərbiyəvi məsələlərin nəzərə alınması meyarı;

2) müstəqil fəaliyyətin planlaşdırılması prinsipi;

3) yüksək bədii əhəmiyyət, təhsilalanın fərdi xüsusiyyətlərinin (bilik və bacarıqlarının, texniki hazırlıqlarının və s.) nəzərə alınması.

Tələbənin ifasında çatışmayan keyfiyyətləri inkişaf etdirməyə şərait yaradan, onun musiqi dünyagörüşünü genişləndirən, alətin hərtərəfli mənimsənilməsinin inkişaf etdirilməsinə köməklik edən əsərlərin tədris repertuarına daxil edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Repertuar seçiminin mahiyyəti haqqında görkəmli pianoçu, pedaqoq və ictimai xadim A.B.Qoldenveyzer (1875-1961) tövsiyə edirdi: *“Əgər ifaçı klassik musiqiyə çox meyllidirsə, ona müasir repertuar, əgər o müasir repertuara meyllidirsə, o zaman ona klassik musiqi vermək lazımdır”* [3, s. 22].

Repertuar seçimi zamanı pianistik və musiqi məsələləri ilə yanaşı tələbənin xasiyyətinin özəllikləri, yəni, onun intellekti, artistizmi, temperamenti, mənəvi keyfiyyətləri, meylləri də nəzərə alınmalıdır: *“Tələbəyə fərdi yanaşma eyni zamanda pedaqoji ustalığa bir yoldur”* [3, s. 22]. Məsələn, asta və ləng tələbəyə emosional və hərəkətli əsər verilərsə, uğur əldə etmək şübhə doğuracaqdır. Lakin sinifdə bu cür əsərlər ifa etmək məqsədəuyğun olar. Konsertə isə daha da asta ifa edilən əsərlər təqdim edilməlidir.

Beləliklə, fortepiano sinfində repertuar seçiminin əsas prinsiplərini aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək etmək olar:

1. Musiqi bacarıqlarının nəzərə alınması (musiqi eşitmə, ritm hissi, musiqi yaddaşı);

2. Fərdi psixoloji xüsusiyyətlərin nəzərə alınması (diqqət, məntiqi düşünmə, reaksiya, temperament və s.);

3. Repertuarın təhsilalanın yaşı ilə uzlaşması, yəni təhsilalanın psixoloji-pedaqoji yaş xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması;

4. Seçilmiş repertuarın mövcud proqram tələblərinə uyğunluğu. Məlumdur ki, proqram tələbləri əsasında repertuara polifonik, iri həcmli əsərlər, etüdlər, müxtəlif xarakterli pyeslər daxil olunur.

5. Sisemlilik prinsipi. Musiqi materialının tədrisən mürəkkəbləşmə prinsipi üzrə seçilməsi təhsilalanın həm ifaçı texnikasının, həm də musiqi təfəkkürünün paralel inkişafı üçün şərait yaradır.

Repertuar seçiminin başlanğıc mərhələsində hər bir tələbə üçün əsərlərin mürəkkəbliyinin optimal səviyyəsini təyin etmək lazımdır. Bu məsələ ilə əlaqədar tanınmış pianoçu-pedaqoqlar pedaqoji repertuarın çətinliyi baxımdan həddindən artıq çətin və həddindən artıq asan əsərdən çəkinməyi tövsiyə edirlər. Təssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu hal pedaqoq fəaliyyətinin ən geniş yayılmış səhvlərindəndir. Çətin əsərlər ifaçının ruhunu yorur, uğursuz çıxışlar nəticəsində psixoloji zədə halları yaranır. Bütövlükdə, çətinlik səviyyəsinə görə tələbələrə repertuarı onların indiki imkanlarından bir az yuxarı olan əsərlərdən ibarət olmalıdır: *“Repertuar seçimində əsasən bədii və pianistik məsələlərin tədrisən mürəkkəbləşmə prinsipi üstünlük təşkil etməlidir”* [4, s. 74].

İş prosesinin nəticəyönlü təşkilinə köməklik edən müxtəlif yollar, metodlar axtarmaq lazımdır. Buna misal olaraq pedaqoqun hər bir əsərin öyrənilməsinə dəqiq müddətin təyin etməsini qeyd etmək olar. Bütün repertuarı aylara, və yaxud həftələrə bölmək, işə daha çətin əsərlərdən başlamaq lazımdır. Əsərlər bütün xırdalıqlar ilə işlənilməsi üçün bu cür yerləşdirmə bütün proqramı “əldə saxlamağa” kömək edir və ifa keyfiyyətinə müsbət təsir göstərir.

Pedaqoq tələbələrdə fortepiano sinfində təhsilə müsbət münasibət formalaşdırmalı və məşğələlərin musiqi bacarıqlarının inkişafı üçün impuls olmasına nail olmalıdır. Bunun üçün repertuar seçimi əsas faktordur. Maraqlı tədris proqramı tələbələrdə məşğələlər üçün əlavə stimula ola bilər. Pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi göstərir ki, bəzən pedaqoqlar tədris repertuarını yeniləmədən sevimli və təcrübədə sınaq olmuş əsərləri istifadə edirlər. Məsələn, caz, müasir, az tanınan klassik musiqi nümunələrini repertuara daxil etməirlər. Proqram seçimi məsələsinə yaradıcı formada yanaşmaq, yəni daima repertuar siyahısını yeniləmək daha məqsəduyğun olardı. Pedaqoqlar nəzərə almalıdırlar ki, gənc musiqiçi-ifaçılar nəslini gənc bəstəkarların musiqilərinin yeniliyi, qeyri-adiyi tez cəlb edir. Müasir və az tanınan bəstəkarların əsərlərin üzərində iş prosesi faydalıdır, çünki təfsir nümunələri hələ formalaşmamışdır, bu vəziyyət isə dərslər prosesində yaradıcı axtarış atmosferinin (tempo seçimi, xarakter, pedalizasiya və s.) yaranmasına köməklik edir.

Məşhur klassik əsərlər üzərində işləyərkən pedaqoq və tələbələr ifa ənənələrinə, nəşrlərin qeydlərinə əsaslanırlar. Bütün bunlar yaradıcı təşəbbüsün göstərilməsini bir qədər ləngidir. Buna görə də, məşhur olmayan əsərlərin öyrənilməsi ifaçı və pedaqoqlara öz təfsir yollarını axtarmaq üçün geniş imkanlar açır. Qeyd etmək lazımdır ki, az ifa olunan əsərlərdən ibarət proqram daha effektiv görünür. Lakin uyğun əsərlərin axtarışı böyük pedaqoji səylər tələb edir. Müasir bəstəkarların əsərləri üzərində iş prosesi tələbələrdə yaradıcı təxəyyülün, fantaziyanın təbii inkişafına bacarığının inkişafına səbəb olur.

Beləliklə, tələbələrin repertuarı hər şeydən öncə maraqlı, müxtəlif və ifa baxımından əlverişli olmalıdır.

Müasir dövrdə repertuar seçimi prosesində ənənəvi ədəbiyyat ilə yanaşı, audio və videoyazılar ilə iş aparılır. İKT-dən istifadə əsərin estetikasını dərk etməyə kömək edərək, onun musiqili-səhnə təzahürünə bir addım olur.

Fortepiano sinfində ənənəvi bədii repertuar dünya klassik irs nümunələrindən, xalq musiqisinin müxtəlif aranjiman və işləmələrindən, müasir akademik musiqi əsərlərindən ibarət olur. Hal-hazırkı dövrdə bu siyahıya müəllimlər əminliklə caz və estrada pyesləri əlavə edirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, repertuar tərtib edilərkən bu cərəyanların uzlaşması təhsiləlinin potensialının tam açılmasına səbəb olur və gənc musiqiçidə müxtəlif dövr və fərqli üslublara aid ən yaxşı nümunələrinə marağı formalaşdırır.

Təcrübə göstərir ki, müasir gənclik əsasən pop və rok musiqi, musiqili-əyləncəli proqramların, internet kanallarının yayımı ilə maraqlanır. Lakin, bununla belə, məhz klassik musiqi mədəni-estetik hisslərə, fəal düşünməyə həvəsləndirir. Məşhur Amerika pianoçusu Van Klibern (1934-2013) "Öləndək sizin dostunuz" adlı müsahibəsində klassik musiqi haqqda demişdir: *"Onun səslənməsinə tək şüf musiqili məna deyil, həmçinin, nə vaxt və harada yaşamasından asılı olmayaraq bütün insanlara aydın olan ümumbəşər dəyərlər qoyulmuşdur"*[7].

Klassiklərin əsərlərində yüksək mədəniyyət, zövq hissi inkişaf etdirilir. İ.S.Bax, İ.Haydn, V.A.Motsart, L.V.Bethoven kimi musiqi dahilərinin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsi ifaçılıq ustalığının inkişaf etdirilməsində qiymətli vasitədir. Polifonik və iri həcmli əsərlərdən başqa pedaqoji repertuarın əhəmiyyətli hissəsini kiçik həcmli əsərlər tutur. Müxtəlif yaş qruplarına aid olan pianoçular böyük məmnuniyyətlə kiçik həcmli əsər üzərində iş aparırlar. Tədqiqatlarda bunun səbəbləri aşağıdakı kimi izah olunur:

- rahat format (kiçik forma) xarakter və obraz müxtəlifliyi;
- zəngin üslubi və janr müxtəlifliyi;
- bu cür əsərlərdən konsertlərdə istifadə etmək imkanı.

Qısa bir tarixi zaman ərzində inkişaf yolu keçərək müasir bədii yaradıcılıq zirvəsinə ucalan Azərbaycan fortepiano mədəniyyəti dünya fortepiano musiqisinin zəngin repertuarına

öz bənzərsiz tövhələrini vermişdir. Professor Tərlan Seyidov (1943-2023) “XX əsrin fortepiano mədəniyyəti: pedaqogika, ifaçılıq və bəstəkarlıq yaradıcılığı” kitabında yazır: “Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında fortepiano musiqisi cəsarətli axtarışların, eksperimentlərin və yeni məsələlərin həlli üçün laboratoriyaya çevrilərək, Avropa musiqisinin ən yaxşı ənənələrini mənimsəmişdir. Azərbaycan fortepiano musiqisi mövcud olduğu qısa bir müddət ərzində intonasiya quruluşu, harmoniya, ritmika, forma təşkili, faktura və digər üslub komponentlərinə görə məhsuldar təkamül yolu keçmişdir” [2, s. 3].

Milli ənənələr və klassik janrların səciyyəvi cəhətlərinin uğurlu sintezinin nümunəsi olan Azərbaycan bəstəkarlarının fortepiano əsərlərinin tədris repertuarına daxil edilməsi müasir dövrün vacib tələblərindəndir.

Beləliklə, fortepiano sinfində repertuarın düzgün seçimi fortepiano müəlliminin qarşısında duran əsas vəzifələrdəndir. Fərdi yanaşma, əlçatanlıq, müxtəliflik prinsiplərinin tətbiqi ilə pedaqoq tələbədə fortepiano ifaçılığının hərtərəfli, keyfiyyətli mənimsənilməsi, onda dərslərə yüksək marağın olması üçün əlverişli şərait yarada bilər.

Ədəbiyyat

1. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, “Adiloğlu”, 2010, 160 s.
2. Seyidov T. XX əsrin Azərbaycan fortepiano mədəniyyəti. Bakı, “Təhsil”, 2016, 336 s.

Rus dilində:

3. Вопросы фортепианной педагогики. Сборник статей. Под общ. ред. В. Натансона. Москва, “Музыка”, 1967, 239 с.
4. Милич Б.Е. Воспитание ученика-пианиста. Москва, “Кифара”, 2002, 183 с.

Saytoqrafiya:

5. Azərbaycan Milli Kitabxanası [URL:https://www.millikitabxana.az/](https://www.millikitabxana.az/)
6. “Musiqi dünyası” Azərbaycan Beynəlxalq Elektron Elmi Musiqi Jurnalı
URL:<http://www.musiqi-dunya.az>
7. “Столетие” - Информационно-аналитическое издание фонда исторической перспективы. Интернет-газета
[URL:https://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/van_klibern_vash_drug_do_konca_zhizni.htm](https://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/van_klibern_vash_drug_do_konca_zhizni.htm)

СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ПОДБОРУ РЕПЕРТУАРА В КЛАССЕ ФОРТЕПИАНО

Кулиева Ульвия Елбрус кызы

Резюме

Выбор репертуара, являющийся одной из актуальных проблем фортепианной педагогики, является важным вопросом, над которым постоянно задумываются преподаватели и музыканты. Грамотно подобранный репертуар формирует музыкальный вкус и эстетические представления пианиста, развивает его исполнительское мастерство и способности.

В представленной статье освещены основные положения подбора репертуара по классу фортепиано, современные требования к его подбору, а также рассуждения выдающихся пианистов-педагогов относительно исследуемого вопроса.

**MODERN REQUIREMENTS FOR THE SELECTION OF REPERTORY IN
THE PIANO CLASS**

Khulieva Ulviyya Elbrus

Summary

The choice of repertoire, which is one of the current problems of piano pedagogy, is an important issue that teachers and musicians constantly think about. A properly selected repertoire forms the musical taste and aesthetic ideas of the pianist, develops his performing skills and abilities.

The presented article covers the basic principles of selecting a repertoire for a piano class, the modern requirements for its selection, as well as considerations of outstanding pianist-teachers regarding the issue under study.

Rəyçi:baş müəllim Şabanova S.

GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 17 yanvar 2025-ci il